

ROMA HUKUKU ÖZETLERİ

A. Roma Devletinin Siyasi Devirleri

- Krallık Devri(Regnum)
- Cumhuriyet Devri(Res Publica)
- İlk İmparatorluk(Principatus)
- Son İmparatorluk Devri(Dominatus)

İlk 3 devrin birbirine benzeyen yönleri vardır. 3 organ magistra senatus ve halk meclisleri her zaman mevcuttur.

Son dönem olan dominatus ise tamamen mutlakiyetçi roma ruhunun söndüğü bir dönemdir.

Civitas

Bir şehir sınırları içindeki ortak hayatta örgütlenmiş hukuken hür insanlardan kurulu devlettir. Bu ilk demokratik devlettir.

Civitas kendine özgü bir kuruluştur ve bu topluluğun 2 niteliği vardır.

Ø Devleti oluşturan kişilerin hepsi yönetime katılır.

Ø Bu katılım ancak hukuki örgütlerle olur. Mesela : Magistratus veya bir danışma heyeti (Senatus) ve tüm kişilerin katıldığı halk meclisi (Comitia)

Bu 3 organın en uyumlu çalıştığı dönem Cumhuriyet yani Res publica dır.

B. KRALLIK DEVRİ(Mö 753-510)

Roma kralı(rex) politik askeri güçleri kendisinde toplamış ve Roma ı mutlakiyetle yöneten ve romanın tek magistrası olarak hayatı boyunca görev yapardı.

C. CUMHURİYET DEVRİ

Bu dönemde asillerin(Patricius sınıfı) başlattığı bir hareketle kralın sınırsız iktidarına son verildi. Bu sayede aristokratik ve demokratik unsurların bir arada yer aldığı yeni bir rejim kuruldu.

Politik hayata yine patriciuslar hakimdi. Ancak ilerleyen zamanlarda demokratik unsurlar artmıştır.

Yine bu dönemde kralın imperium denen iktidarı consul(Cumhuriyet döneminde devlet başkanı) denilen magistra ya geçmiş ancak bu emretme yetkisi 1 yıllık süre ile sınırlanmıştır.

a) MAGİSTRA

Magistralar devletin icra organı olarak faaliyet gösteren halk meclislerinin seçimiyle göreve gelen görevlidir.

- Ø Pleblerin magistra olması kolay değildir.
- Ø Magistralar 1 yıl için görev yaparlar. (Yalnız **ensor** 5 yıl yapardı)
- Ø Üst üste görev yapamazlar.
- Ø Aynı yetkiye sahip 2 magistra bulunur. Yetkileri aynıdır.
- Ø Birbirlerinin kararını veto edebilirler.
- Ø Kanuna aykırı hareket etmişse Senatus a hesap verir.

Cumhuriyet döneminin Magistraları

İmperium yetkisine sahip magistralar: Consul Praetor Dictator

İmperium yetkilerine gelince

- Ø Senatus u toplantıya çağırarak
- Ø Halk meclisini toplamak
- Ø Beyanname neşretmek
- Ø Emirlere karşı gelenleri cezalandırmak

Magistralar a gelince;

1. CONSUL:Görev süresi 1 yıl İmperium yetkisi var
2. DİCTOR:Kriz zamanında diğer consul tarafından seçilir.Görev süresi 6 ay.
3. PRAETOR: Hukuk düzenini sağlar
4. CENSOR: Toplumun mali ve ahlaki yaşayışını denetler
5. TRİBUNUS PLEBİS: Pleblerin sözcüsüdür.Pleb sınıfının menfaatine aykırı şeyleri veto edebilirdi
6. QUAESTOR: Devlet hazinesini idare eder
7. AEDİLİS CURULİS:O dönemin zabıtalrı

b) SENATUS

Cumhuriyet devrinde görev süresi bitmiş magistrallardan meydana geliyordu. Devlet tecrübesi olan kişilerden oluşan senatusun itibarı yüksekti. İlk zamanlarda pleblerin senatus üyesi olmaları mümkün değildi. Fakat patricius-pleb mücadelesi sonucu pleblerde senatoya girebildi.

Senatus kararları iştirari niteliktedir.

c) Roma Halkı ve Halk Meclisleri

1) HALK MECLİSLERİ

Cumhuriyet döneminin demokratik unsuru olan halk meclisleri kendiliğinden toplanamazdı.

Roma halkının karar verdiği oy kullandığı toplantılara comitia denirdi. Halk magistranın kanun teklifi veya belirli bir görev için gösterilen adaylar hakkında olumlu yada olumsuz oy kullanırdı.

Meclislere gelince;

Ø Comitia Curiata:

Ø Comitia Centuriata: Savaş ve barışa karar verir.

Ø Comitia Tributa: Bütün roma halkının toplanmasıyla oluşan meclis.

Ø Concilia Plebis: Çıkardığı kanunlara plebiscitum denir.

Cumhuriyet Devrinin Gelişmeleri ve Sonu

İlk iki yüzyıl sırasında, Cumhuriyet toprakları İç İtalya'dan bütün Akdeniz dünyasına genişledi. Sonraki yüzyılda Roma; Kuzey Afrika, İberya Yarımadası, Yunanistan ve şu anki Güney Fransa'ya egemenlik kurarak büyüdü. Roma Cumhuriyeti son iki yüzyılı sırasında, hem Fransa'nın kalanına hem de Doğu'nun çoğuna egemen olarak büyüdü. Tam bu noktada, civitas idaresi kalktı ve principatus (ya da imparator) - cumhuriyetçi siyasal düzeneğin yerine geçti. Romalılar Pön savaşlarında başarı kazandılar ve Akdenize hakim oldular ve muazzam ticaret şebekesini ele geçirdiler. Bu başarıdan yine patriciler yararlanmış plebler büyük ekonomik kayıplara uğramışlardır.

Kartaca savaşından sonra Roma dünyanın hakimi olmuştur.

Yine bu dönemde roma tahıl ekonomisi hakimdi. Pön savaşları sonunda getirilen köleler buralarda çalıştırılıyordu.

Tribunus plebis olan kardeşler Tiberius ve Gaius Gracchus un yapmak istediği reformlar sosyal çalkantıların artmasına sebep oldu. Zenginlerin elinde toplanmış olan toprağın bir

kısının başkalarına satılmamak kaydıyla topraksız köylülere dağıtılmasını öngördüler. Ancak bu teşebbüse senato karşı çıktı. Reformun başarıya ulaşması engellendi.

Yine bu dönemde Sezar cumhuriyetçiler tarafından öldürüldü.

B) İLK İMPARATORLUK DEVRİ

Sezarın ölümüyle başlayan iç karışıklıklar yeğeni Oktavyusun rakibi Antionusu yenmesiyle son buldu. Oktaya Augustus payesi verildi ve yeni rejime de ilk imparatorluk denir.

Augustus zamanında halk meclisi ve senato yetkilerini yeniden elde etmişti. Cumhuriyet döneminin magistralarına ise dokunulmamıştı. Fakat görünüşte yetkilerini senato ve halk meclislerinden almakla birlikte Augustus önde gelen kişi (princeps) sıfatıyla aslında Roma devletini tek başına yönetiyordu.

İmparatorluk devrinde Devlet teşkilatına gelince

a) Magistralar

Princeps sınırsız yetkilerle donatılmış en yüksek magistradır. Augustus için Princeps tabiri kullanılmaktaydı. Princeps cumhuriyet döneminde bulunmayan olağanüstü magistradır. Her şey ona bağlıdır.

Daha sonra cumhuriyet dönemindeki magistralar princepsin büyük yetkileri karşısında eski önem ve işlevlerini kaybettiler. Artık devlet işleri princeps tarafından atanan memur kadrosu tarafından görülmeye başlanmıştı.

Praefectus praetor : Dönemin Adalet bakanı gibi bir şey.

b) Halk Meclisleri ve Senatus

Halk meclisleri romanın imparatorluk sınırlarına ulaşmasıyla gerektiği gibi faaliyet gösteremez olmuştur. Tüm imparatorluk halkı oy vermek için artık bir meydana toplanamazdı. Augustus'tan sonra halk meclisleri magistraları seçme yetkisini de kaybetti.

Senatusun durumu ise princeps ile kuvvetlendi. Augustus ve ondan sonra gelen princepsler senatusu yönetime katma ve ona seçkin bir yer verme eğilimi göstermişlerdir. Senatus halk meclislerinin kanun koyma görevini yerine getirememesinde dolayı bu yetkiyi üzerine almıştır. Ayrıca magistraları seçme yetkisi de senatusa geçti.

Pax Romana (Roma Barışı) miladı izleyen 2 yy insanlık tarihini en parlak bir devri olarak kabul edilir. Eyaletler güvenlik içindedir. Ölçülü bir merkeziyet vardır. 300000 kişilik imparatorluğun büyüklüğüne oranla küçük bir ordu sadece sınırların bekçiliğini yapmaktadır. Bu sınırlar içinde barış ve sükun hakimdir.

İlk İmparatorluk Devrinin Sonuna gelince;

Bu devrin zayıf noktası imparator olmanın açık bir kurala bağlanmayışındır. Kavimler göçünden sonra barbar kabilelerle savaşıyan roma savaşıları kazanmasına rağmen zayıf

düşmüştü. Ayrıca ordunun baskı yapması masrafları arttırdı salgın hastalıklar ortaya çıktı. Ordu komutanları isyanlardaydı.

d) SON İMPARATORLUK

Birbirinden farklı halk kitlelerini eski kurum ve usullerle yönetmek ve bir arada tutmak imkansızdı. Bu durumda imparatorluğa hakim olan Doğu anlayışına uygun bir yönetimin yani tek kişinin idareyi başka hiçbir kurumla paylaşmadığı mutlakîyetin gelmesi kaçınılmaz oldu.

Dominatus dönemi tek kişinin mutlak egemenliğine dayanan bir rejimdir. Bu rejim ortaçağ İstanbulun fethine kadar gidecektir. İmparator Diocletianus devleti 2 ye bölmüş batıya arkadaşını kendisi de doğuda İzmit'e yerleşmiştir. Daha sonraları bu ayrılık kalıcı olmuştur.

İmparatorluğun Sonu

İmparatorluk Batı ve doğu olarak ayrıldıktan sonra batı got saldırıları neticesinde yıkılmıştır. Doğu ise 1453 yılına kadar ayakta kalmış fakat Latin kültüründen uzaklaşmıştır.

D. ROMA HUKUKU TARİHİ

Romanın kurulduğu tarihten Justinianus'un ölümüne kadar olan süreçte oluşan hukuka Roma hukuku denir. Bu dönemler 3 e ayrılır. **Eski Hukuk devri**, **Klasik Hukuk Devri**, **Postklasik Devir**.

ESKİ HUKUK DEVRİ (IUS CIVİLE)

Bu dönemde kurallar yazılı değildi. İlk devirlerde Romalılar nereden geldiğini bilmeden araştırmadan bu hukuk kurallarına itaat ederlerdi. Bu kuralların örf ve adet kuralı biçiminde belirdiğini göstermektedir. Yani uzun süre tekrarlanma ve zorunluluk fikri vardır.

12 LEVHA KANUNU

12 Levha Kanunları M.Ö. 451-M.Ö. 449 (*Leges Duodecim Tabularum*), günümüz Avrupa Hukuku'nun temelini oluşturan Roma Hukukunun gelişiminde, yazılı olmayan hususların yazılı biçimde hukuki kurallar haline getirilmesi devrine ait hukuk kaynağıdır. Roma İmparatorluğu dönemine ait ilk yazılı kanunlar olan 12 Levha Kanunları, Roma toplumundaki Patrici (soylular) ve Pleb (halk) arasındaki sınıf mücadelesi sonucu hazırlanmıştır.

Roma İmparatorluğu'nda yazılı kanunlar olmadığı dönemde, örf ve adete göre hareket edilirdi. Bu örf ve adetleri de ancak Patriciler bilirdi. Bunun için Patriciler, örf ve adetlerin yazıya geçirilmesine, mümkün olduğu kadar uzun bir zaman karşı koymuşlardır.

Pleblerin baskısıyla M.Ö. 450'de kanunları yazmak üzere 10 kişilik bir komisyon ('decemviri legibus scribundis') kuruldu. Solon Yasaları'ndan da yararlanılarak 2 yılda hazırlandı. 12 madenî veya tahta levha üzerine yazılarak ve meclisin onaylamasından sonra, herkesin görebilmesi için Roma'nın en büyük meydanına (Forum Romanum) asıldı. M.Ö.307'de Galler'in Roma'yı yağmalamalarında imha edilene kadar orada asılı kaldı.

Bu levhalarda çile hukuku, veraset hakkı, dava hakkı, borç ve ceza kanununa dair hükümler vardı. Bunlar Roma Hukuku'nun hiç değişmeyen esaslarını teşkil ettiler. Bu kanunlar dizisi ile iki toplum arasında daha önce hiç olmayan adalet ve dürüstlük mekanizması kurulmuş ve güçler Patricili ve Plebli büyük toprak sahipleri tarafından paylaşılmıştır. Böylece, her iki halk grubu da seçme seçilme hakkı edinmiş, toplumdaki sınıf farklılıkları için ekonomik durum belirleyici olmuştur.

Bazı suçlar ilâhların mukaddes haklarına tecavüz şeklinde anlaşılmış, suçlu cemiyet dışı ve her türlü haklardan mahrum bırakılmıştır (herkes tarafından öldürülebilir). Şahıslara yönelik suçlarda şahsî intikam usulü kullanılabilir. Diyeti kabul etmeyen suçlu, zarar görene teslim edilir; o da göze göz, dişe diş şeklinde öcünü alır. Aile reisinin (babanın) riyaseti altındakilere karşı hayat ve ölüm hâkimiyeti vardır.

Tarihçi ve hukukçuların naklettiği kısımlardan anlaşıldığına göre 12 Levha Kanunları'nda iki gaye güdülmektedir:

- **Siyasi gayesi:** Asillerle halk arasında mümkün olduğu kadar eşitlik sağlamak ve vatandaşları, idarecilerin keyfi davranışlarına karşı korumak. (Ancak kanunlar bunu tam manasıyla gerçekleştirememiştir; o devirde asiller ile halk arasındaki evlenme yasağı devam etmiştir.)
- **Hukuki gayesi:** Eski teamül hukukunu (örf ve adet hukuku) toplayıp tespit etmektir.^[2]
- Bir kimse, kendisine borçlu olan vatandaş mayistra (hâkim) önüne götürür, borçlu borcunu ödeyemezse muayyen şekillere riayet ederek ona el koyar, evine götürür ve zincire yurur. Muayyen zaman içinde yine ödeyemezse öldürebilir. Veya köle olarak satar. Alacaklı birden fazla işe borçlu, alacakları nispetinde parçalara ayırır.
 - Vatana ihanet, ana veya babayı öldürme, kundakçılık (suçlu kırbaçlanır, zincire vurulur, ateşe öldürülür).
 - Yalancı şahitlik (suçlu uçuruma atılarak öldürülür).
- Gece bir hırsızlık olursa ve hırsız suçu işlerken yakalanırsa, öldürülebilir. Daha hafif durumlarda yaptığı zararın iki misli ödettirilir. Günümüz Avrupa hukukunun temelini oluşturan bu kanunlar İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin de temeli sayılmaktadır.

A) Eski Hukuk Devrinde Hukuki Faaliyetler

Bu dönemde Pantifex denen rahipler hukuki bilgileri elinde bulunduruyordu. Ayrıca bu rahipler ius civilenin yaratılmasında büyük rol oynamışlardı. Hukuki muamele için bilgi

isteyen danışan kişilere yardım eden rahipler yeni hukuki şekiller ve muameleler geliştirmişti. Böylece önemleri arttı.

Daha sonra Cladius diye bir magistra katibine legis actioları vererek yayımlamasını istedi böylece artık herkesin buna bakarak dava açması mümkündü. Romalılar kanuna **LEX** derlerdi.

KLASİK HUKUK DEVRİ

Klasik hukuk devri cumhuriyet döneminin esas itibarıyla son 1.5 asrı ile ilk imparatorluk devrindeki roma hukukudur.

Başta preator olmak üzere magistralar, hukukçular, senatus kararları ve imparator emirnameleri tarafından getirilen kurallar yan yana bazen de kesişen bir biçimde yürürlükteki hukuku meydana getirmiştir.

a) Preator ve Hukuku

Ticari hayatın artması sonucu dar ve şekilci ius civile yetersiz kalmıştır. Roma da ius civilenin düzenlemediği bir takım ilişkiler kurmak zorunluydu. Kısacası şekil ve formalitelerden kurtulmak gerekmişti.

Eskiden consule a ait olan Iurisdiction (hukuku söylemek) praetorlara geçmiştir. Hakim laik devirde praetor tarafından son şekli verilen yazılı dava programına (**FORMULA**) uyarak davayı karara bağlardı. Praetor yargı işleriyle görevli kendine özgü (sui generis) işlerine uygun önemli bir magistra idi.

Praetor peregrinus yani Roma vatandaşları ile yabancılar arasında uygulanacak hukuku belirleyen praetor üzerinde durmak yararlı olacaktır. Zamanla eski devrin anlayışı terk edilerek yabancılarla iyi ilişkiler kurmanın yararlı olacağı fikri benimsendi. İşte yabancılar praetoru bunun yansımasıdır.

Meslektaşları olan şehir praetoru gibi yabancı praetorda imperiumuna dayanarak ius gentium (Evrensel hukuk) kavramı içine giren kurallar yaratmıştır. Tabi yeni himaye vasıtaları ve kurallar getiren **Consilium** un etkisi de büyüktür. Consilium magistraların fikirlerini aldığı hukukçulardan oluşan danışma kuruludur.

B) PRAETOR BEYANNAMESİ

Pretor bir nevi hâkimdir. M.Ö. 367 yılına kadar kazâi kuvvet, cumhuriyet devletinin en yüksek makamları olan Konsüllerin elinde idi. 367'de şehir dâhilindeki vatandaşların davaları ile meşgul olmak üzere pretorluk makamı ihdas edildi.

Pretor sadece bir hâkim ve adliye memuru değildi. Konsülün halefi olduğu için kaza sahasında Roma devletinin istegini temsil ederdi. Bu sebeple hukuku inkişaf ettirmek vazifesi de ona aitti.

Önceleri On iki Levha Kanunu'na göre davacının iddiaları jüri tarafından dinlenir, haklı görüldüğü takdirde pretora düşen kanunu tatbik etmek, davalıyı mahkûm eylemekten ibaret

olurdu.

Fakat devletin ve iktisadî şartların terakkisi neticesinde eski kanunlar hukukî hayatın tanzimi için kâfi olmaktan çıkmış; hüsniyeteye dayanan şekilsiz muameleler çoğalmıştı. Bunun üzerine "**formül usulü**" kabul edildi. Bu usule göre taraflar, anlaşmazlık halinde hâkimin kararına tâbi olmaya kendilerini icbar eden bir anlaşma akdediyorlardı. Hâkimi bağlayan bu anlaşma kısa bir formül şeklinde yazılıyordu. Pretor da her yıl riayet edeceği prensipleri beyaz bir levhaya yazarak ilân ediyordu ki buna beyanname manasında "**edictum**" deniyordu.

Beyannamelerde yazılı prensip ile kaideler sonra gelen pretorlar tarafından da tatbik edilebilirdi. Bu şekilde, kanunlar ve teamüllerin yanında bir de **pretor hukuku** inkişaf etti. Bu hukuk, kamu menfaati uğrunda medenî hukuku düzeltmek, ona yardım etmek, onun yerini tutmak üzere pretorlar tarafından konmuş hukuktur.

Umumiyetle pretorlar Roma hukukunu inkişaf ettirmiş, eski dar, şekilci, bazen zalim kaideler yerine daha ileri, insanî prensipler vâzetmişlerdir.

2. SENATO KARARLARI

Principatus devrinde senato kararları kanun kuvveti kazandı. Miladî izleyen 2 yy boyunca en yetkili devlet organı haline geldi. Ancak zamanla senatonun otoritesi azaldı. İmparatorun mutlakiyete dönüşen gücü hukukun gelişmesinde en önemli kaynağın imparator emirnameleri olması sonucunu doğurdu.

Senato iradesi magistraları muhatap alır ve onlara tavsiyede bulunur. Genellikle magistralar senato kararlarına uyardı.

Senato kararları ekseriya teklifi getiren imparatorun adıyla anılmaktadır.

3. HUKUK İLMİ

Hukukun toplumsal bir olgu olduğunu gözden kaçırmadan yeni hukuki sorunlar için meseleci çözümler üreten hukuk hayatının gereksinim duyduğu kavram ve kuralları ortaya koyan klasik hukukçular için önemli olan adalet dürüstlük prensipleriyle uyum sağlanarak cevaplar vermektir.

Jurisprudentia her şeyden önce hukuk bilgisidir. İyi ayrıntılarıyla düşünülmüş dengeli ve bilge hukuk faaliyetleridir. Özetle bugün doktrin dediğimiz kavramla tam olarak uyum sağlamaktadır.

Fakat jurisprudentia sadece düşünce alanında değildir. Mütalaalar vererek hukuki işlemleri kaleme alarak tarafların adına davalara yön vererek hukuk hayatına faal olarak katılırlar.

A) HUKUK MEKTEPLERİ

Principatus dönemiyle birlikte hukukçular 2 gruba ayrılmıştır. Sabinianus ve Procilianus mektepleri.

a) Sabinianus Mektebi

Kurucusu Capito dur. Mektebe adını veren Sabinus öğrencilerin yardımıyla geçinirdi.

b)Procilianus Mektebi

Kurucusu Labeo cumhuriyet taraftarıydı. Praetor beyannamesi ve 12 Levhayı açıklayan kitapları olan Labeo felsefe ve filoloji alanında ün yapmıştır.

Labeonun formülüne gelince “Kural durumun kısaca ortaya konulmasıdır. Hukuk kuraldan gelmez fakat durumun adil değerlendirilmesinden doğar.

Hukukçu GAIUS a gelince;

Diğer hukukçuların aksine adı ile anılan Gaius eserlerinde okuyucusunu bilgilendirmeyi amaçlar. Kitaplarında kullandığı açık ve sade üslup hukuka başlangıç kitapları için örnektir. Öğretici kitaplar yazma yolunu seçmiştir. Gaius un en önemli eseri Institutionestir. 4 kitaba ayrılan bu öğretici eserde hukuk kuralları 3 ana bölümde açıklanmaktadır. Justinyanus Corpus Juris civilisi hazırlarken Gaius un Instituonesi model almıştır.

Papianusa geline karışık meseleleri kısa cevaplarla halletmek meziyetine sahip bir hukukçuydu.

Bu ikisinin eserlerinden alınan parçalar Digestada geniş yer tutar.

B) İMPARATOR ADINA CEVAP VERMEK İMTİYAZI

Principatus dönemiyle birlikte yeni rejime karşı olan hukukçular olduğu gibi, princeps’in hizmetinde çalışmayı tercih eden hukukçular da görülmektedir. İşte Augustus titizlikle seçilmiş, özellikle kendisine bağlı bazı hukukçulara imparator adına cevap verme hakkını tanımak suretiyle hem hukukçuların yeni rejimi desteklemesini sağladı, hem de hukukçuların itibarını yükseltti. Bu şekilde imtiyaza dönüşen cevap verme yetkisi senatu sınıfı hukukçulara veriliyordu.

C)İMPARATOR EMİRNAMELERİ

İmparator hukukun ve adaletin tek kaynağı olmuştur. İmparator emirnameleri;

Ø Edicta(Beyannameler)

Ø Decreta(Karar)

Ø Rescripta(yazılı cevap)

Ø Mandata(Talimat)

a)Edicta

b)Rescripta

İmparatorun kendisine yazılı olarak başvuran kişiye verdiği cevaptır.

c) Decreta

İmparator tarafından ihtilaflarda verilen karardır.

d) Mandata

İmparatorun valilere gönderdiği talimatlar

POST-KLASİK DEVİR

Bu devrin 3 yy. Justinianus'un ölümüne kadar olan süredir. Ayrıca kendi Justinianus öncesi ve dönemi olarak 2 ye ayrılır.

Bu dönemde artık tek kanun koyucu İmparator'dur. Bunun dışında klasik devrin sonralarında yaşamış olan hukukçuların eserleri kanun gibi uygulanıyordu.

426 tarihinde sadece Papinianus Paulus Gaius Modestinus ve Ulpianus adlı hukukçuların fikirleri bağlayıcı olmuştur.

CORPUS IURIS CIVILIS

Corpus Iuris (veya Juris) Civilis 528-534 yılları arasında Doğu Roma İmparatoru I. Justinianos tarafından hazırlatılan, Roma Hukuku konusunda en geniş ve derinlemesine bilgi veren, sonrada bu isimle anılan hukuk külliyyatıdır. İmparator I. Justinianos'un tahta çıktığı tarih olan 527 yılından, ölüm tarihi olan 565 yılına kadar geçen süre, Justinianos Dönemi olarak bilinir.

İmparator Justinianos tahta çıktığında Roma Devleti her bakımdan zayıflamış ve güç kaybetmişti. Topraklarının çoğunu kaybetmiş, askerî alanda başarısızlıklara uğramış, ekonomik ve kültürel alanda gerilemiş bir devlet vardı. Justinianos, devleti içine düştüğü bu zor durumdan kurtarabilmek için uzun bir mücadeleye girişti. Zaferlerle sonuçlanan savaşlarla kaybedilen toprakların bir kısmını yeniden kazandı. Siyasi birliği tesis etti. Bayındırlık işlerine ağırlık vererek yollar, köprüler ve kiliseler yaptırdı. Bunlardan İstanbul'daki Ayasofya ve su kemeri, günümüze kadar gelen en önemli eserlerindendir.

Maddî anlamda önemli başarılar kazanan Justinianos, bu başarıların manevî alanda yapılacak işlerle desteklenmesi gerektiğine inanıyordu. Bu amaçla din ve hukuk birliğini sağlamaya çalıştı. O zamana kadar Hristiyanlık toplumun büyük bir kesimi tarafından benimsenmişti. Ancak çeşitli mezhepler arasında görüş ayrılıkları kendini göstermeye başlamıştı. Justinianos, bu mezheplerden çoğunu kaldırarak Ortodoksluk'u devletin ortak dini olarak halka benimsetmeye, kiliseyi de kendi güdümüne sokmaya çalıştı.

Dini ve siyâsî birliği önemli ölçüde gerçekleştiren Justinianos, hukuk alanında da reform yapmak, eski Roma Hukuku'nu yeniden canlandırarak hukuk birliğini de sağlamak istiyordu. Bu amaçla Corpus Iuris Civilis adı verilen meşhur eseri hazırlattı.

Justinianos'un yaptığı işlerin pek çoğu onun ölümüyle birlikte sona erdiği halde Corpus Iuris Civilis, günümüze kadar intikal etmiş önemli bir eserdir. Aslında İmparator Justinianos, ününü bu esere borçludur. Zira Klasik Dönem Roma Hukuku hakkındaki bilgilerimiz önemli

ölçüde Corpus Iuris Civilis'e dayanmaktadır. Roma Hukuku'nun Avrupa'yı etkilemesi bu eser sayesinde olmuştur.^[1]

Hazırlanışı ve Bölümleri

Justinianos, kendisinden doksan yıl önce (438) kanunlaştırma faaliyetlerini yapan II. Theodosius'un çalışmalarını (*Codex Theodosianus*) yeniden değerlendirilmesi için 528 yılının Şubat ayında, aralarında Tribonianus'un da bulunduğu on hukukçudan oluşan bir komisyon kurdurdu. Bu komisyon artık kullanılmayan kuralların tamamını yürürlükten kaldırarak bazı kurallar arasındaki çelişkileri gidermek için birleştirme ve değiştirme faaliyetleri yapmakla görevlendirilmişti. Bu çalışmalar tamamlanınca *Codex*, 529 yılının Nisan ayında İmparator Justinianos tarafından yürürlüğe sokuldu. Tribonianus Justinianos'un yasalaştırma faaliyetlerindeki yardımcısıydı. Birinci *Codex* 'i yazan komisyonda üye, *Digesta*, *Institutiones* ve ikinci *Codex* 'i hazırlayan komisyonda başkan olarak çalışmıştı. *Interpolatio* 'lar ona atfedildiğinden *enblamata Triboniani* olarak ifade edildi. 545 yılından ölene kadar bugün adalet bakanlığına benzer görev yapmış.^{[3][4]} Böylece, Tribonianus'un yardımı ile *leges* denilen imparator emirnameleri (*constitutiones*) ve *inra* denilen klâsik hukukçuların eserleri o zamanın gereksinimlerini karşılayacak şekilde iki büyük derleme olarak hazırlandı. İmparator, emirnamelerini içeren *Codex* ve klâsik hukukçuların eserlerini içeren *Digesta* 'dan sonra daha basit ve kısa el kitabı niteliğinde olan *Institutiones* 'i yayınladı. Justinianos'un imparator olduğu dönem içinde çıkardığı yeni emirnamelerin de *Novellae* ismi altında toplanması ile oluşturulan dört bölümlük eser, Ortaçağda *Corpus Iuris Civilis* adı ile biraya getirilerek Roma Hukuku'nun temel bilgi kaynağını oluşturuldu. Justinianos'un bu eseri ilk zamanlarda bölüm bölüm birbirinden ayrı kitaplar halinde kopyalanmaktaydı. Matbaanın icadının yapıldığı 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bugünkü biçimiyle bir arada basılmaya başlandı. 16. yüzyıldan bu yana elde bulunan çeşitli el yazması metinler karşılaştırılarak ve dilbilimi kuralları göz önünde bulundurularak bazı çalışmalar yapıldı. Eserin bütünü bir araya toplayarak ilk kez bastıran, 1583 yılında Fransız humanisti *Dionysius Gothofredus* olmuştur. *Cenevre* 'de yapılmış olan bu ilk baskı, uzun zaman model olarak kaldı. Esere daha önceden de *Corpus Iuris* ismi verilmekte idi. Fakat basılı bir örnek üzerinde bu ismi ilk defa kullanan *Dionysus* oldu. Sonuna *Civilis* eklenmesi, söz konusu eseri yine *Corpus Iuris* ismiyle anılan Hristiyan hukukundan (*Corpus Iuris Canonici*) ayırmak için yapılmıştır.^{[4][7]}

Corpus Iuris Civilis 'in dört bölümden oluştuğu söylene de daha önce değinildiği gibi Justinianos, bu derlemeyi üç bölüm (*Institutiones*, *Digesta* (*Pandectae*) ve *Codex*) olarak tasarlamış ve dördüncü bölüm (*Novellae*), derlemeye Ortaçağda eklenmişti.^{[4][8]}

Institutiones

Hukuk kuralları anlamına gelen *Institutiones*, uygulanan hukukun ana hatlarını belli bir düzen içinde saptamak, bir başka deyişle, uygulanan hukuk hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Bu nedenle *Institutiones*, hukuk bilimine başlangıç konusunda bir **ders kitabı niteliğindeydi**.^{[4][8]} Başta Gaius'un *Institutiones* 'i^[9] olmak üzere bazı klâsik hukukçuların aynı nitelikteki eserlerini örnek almak suretiyle hazırlanmış, fakat hangi bölümlerin nereden

alındığını tespit etme imkânı bulunamamıştır. Eser, 533 yılında yayınlanarak yürürlüğe konuldu. Hukuk öğrenimine başlangıç tarzında bir ders kitabına benzemekle beraber imparatorun iradesini yansıttığı için kanun gücündeydi.

Digesta (Pandectae)

Digesta veya *Pandectae*, düzenlenmiş tam bir derleme anlamı taşır. Klâsik Dönem hukukçularının eserlerinden alınmış ve belli bir sistem içinde toplanmış parçaların özetlerinden (*fragmenta*) oluşmuştur. Bu amaçla eserleri taranan hukukçular, **Klâsik Hukuk Dönemi'nin en değerli, en seçme hukukçulardır**. Böylece Justinianos, *Digesta* 'da yer vererek, İsa'dan sonra ilk üç yüzyılda yaşamış olan Salvius Iulianus, Celsus, Marcellus, Papinianus, Paulus gibi Roma Hukuku'nun en önemli eserlerini günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. Bu nedenle, *Digesta*, *Corpus Iuris Civilis* 'in hukuk bilimi ve hukuk tarihi açısından en önemli bölümüdür.^{[4][8]}

Digesta toplam 50 kitaba ayrılmıştır. Her kitap fasıllara, fasıllar parçalara, uzun parçalar ise paragraflara ayrılmıştır.^[2] 530 yılında Tribonianus'un başkanlığında on bir avukat, ikisi İstanbul'dan, diğer ikisi Beyrut'dan dört profesör ve bir memurdan oluşan on altı kişilik derleyiciler (*compilator* 'lar) kurulu tarafından hazırlanmaya başlanan eser, 533 yılında tamamlanarak yürürlüğe girmiştir.^{[1][10]} *Digesta* 'da imparator, iradesini yansıttığı için kanun gücündeydi.^[2]

Codex

İmparator emirnameleri anlamında kullanılan *Codex*, *Corpus Iuris Civilis* in üçüncü bölümüdür. İmparator Hadrianus 'tan Justinianos'a kadar yaşamış olan **tüm imparator emirnameleri bu kitapta toplanmıştır**.^{[4][8]} *Codex*, on iki kitaptan oluşmaktadır. Kitaplar fasıllara ayrılmıştır. Her fasılda yer alan emirnameler ise, tarih sırasına göre eskiden yeniye doğru, o emirnameyi çıkaran imparatorun adı ve emirnamelerin yayınlandığı tarihle birlikte dizilmiştir.^[2]

Novellae

Bu bölüm Justinianos'un ölümünden çok sonra 16. yüzyılda *Corpus Iuris Civilis* 'e eklenmiştir. *Novellae* 'de yine Justinianos Dönemi'nde onun tarafından çıkarılan emirnameler bulunmaktadır. *Corpus Iuris Civilis* in 534 tarihinde tamamlanmasının ardından 565 yılına kadar iktidarda kalan Justinianos, pek çok yeni emirname yayınlamıştı. Fakat bu emirnameler onun sağlığında *Corpus Iuris Civilis* e alınmamıştı. Daha sonra bunlar bir araya getirilerek *Novellae leges* (*yeni kanunlar*) adı altında toplandı ve dördüncü bir bölüm olarak *Corpus Iuris Civilis* 'e eklendi.

GLOSSATORLAR

Bu kişiler *Corpus Iuris Civilis* i *glassa* denilen bir metotla açıklamışlardır. Metotları ortaçağın skolastik ilmine dayanır. Glossatorlar tarihi araştırma yoluna gitmemişlerdir. Glossatorlar *Corpus* u bir dogma kabul edip tarihi araştırma yoluna gitmeden açıklamaya uğraşmışlardır. Bu hukuk kurallarının hangi ihtiyaçlar sonucu ortaya çıktığı onları ilgilendirmemiştir.

POST- GLOSSATORLAR

Bunların metodu glossatorlarla aynı olmakla birlikte bunlar corpusun uygulanmasının ihtiyaçlarını göz önüne alarak meşgul olmuşlar. Örf adet ve yerel hukuku dikkate alarak uygulama için gerekli prensip ve kavramlara varmaya çalışmışlardır.

HÜMANİST AKIM

Fransada etkisini göstermiştir. Corputa tarihi açıdan yaklaşmışlardır. Roma hukukunun tatbikat için kullanılmasını reddetmişlerdir. Her memleketin kendi milli hukukunu uygulaması gerektiğini savunurlar.

A) ROMA HUKUKUNUN MODERN HUKUKLARA ETKİSİ

1) Özel Roma Hukuku Sistemi

3- Roma Hukukunun Sistemi:

Her ilim kendi mevzuatını rasyonel bir sistem çerçevesi içinde; yani bazı esaslara göre tertip edilmiş bir nizam dahilinde arz etmek ister.

Jüstinien müdevvenâtından Institutions kısmının baş tarafında ve daha başka kısımlarda hukuk ilmini ikiye ayıran bir metin görülmektedir:

"Bu tahsilin iki kısmı vardır: Amme hukuku ve Hususî hukuk. Amme hukuku Roma devletine, Hususî hukuk ise fertlerin menfaatlerine taalluk eder; çünkü bazı menfaatler umûmun menfaatlerindendir. Bazıları ise özel menfaati alâkadar eder."

Bugün yukarıdaki taksime temel teşkil eden "Umûmî veya husûsî menfaat" mülâhazası tatminkâr olmamakla beraber âmme-husûsî ikiliği, hukuk taksiminde günümüze kadar devam etmiştir. Roma hukuku müdevvenâtı içinde âmme hukukuna pek tesadüf edilmez ve modern hukuka bu bakımdan önemli bir tesir bahis mevzuu değildir. Fakat hususî hukuk sâhasında durum aksinedir.

Hususî hukuk Gaius ve Jüstinien'in eserlerinde şu taksime tâbi tutulmuştur:

"Kullandığımız bütün hukuk ya şahıslara, ya mallara, yahut da dâvalara taalluk eder."

Zamanla âmme hukuku -Avrupa hukuklarında- esas teşkilât, idare, ceza, devletler umûmî... kısımlarına ayrıldığı gibi husûsî hukukun bu üçlü taksimi de değişikliğe uğramıştır:

a- Şahıslara taalluk eden hukuktan "Şahsın Hukuku" ve "Aile Hukuku".

b- Mallara taalluk eden hukuktan "Aynî Haklar" veya "Eşya Hukuku", "Borçlar Hukuku" ve "Miras Hukuku".

c- Davalara ait hukuktan ise "Usûl Hukuku" doğmuştur. Bugün Usûl Hukuku, amme hukuku kısmında yer almaktadır.

GENEL KAVRAMLAR

Ius (Hukuk)

Uygulanan ve sadece rahipler tarafından bilinen tanrı tarafından gönderilmiş kurallardır.

Ius Civile- Honos Honorarium

Bu ayırım hukuku yaratan kaynaklar bakımından yapılmaktadır.

Ius Civile Örf ve adetlerden 12 levha da yer alan hukuk kurallarından ve bu kuralların yorumuyla elde edilen hükümlerden meydana gelmekteydi .

Ius Honorium ise yargı işlerinde görevli ve yetkili olan praetorun faaliyet alanında ortaya çıkmış hukuk kurallarından oluşmaktaydı hukukun her alanında uygulanmak üzere yeni kurallar getiren praetorların imperium yetkisine dayanarak koydukları bu kurallar ile amaçlanan ius civilenin sertliklerini yumuşatmaktı.

A) HAK (IUS) VE DAVA (ACTIO)

Ius hukuk düzeninin fertlere korunmaya değer menfaatlerini gerçekleştirmek üzere tanıdığı hak demektir.

Actio ya gelince actio olmadan talep olmaz. Bir kimsenin actiosu varsa bunun anlamı hakim in vereceği kararla bu hakkını o toplumdaki herkese kabul ettirebileceğidir.

HAKLARIN AYIRIMI

1) MUTLAK HAKLAR :herkese karşı ileri sürülebilen haklardır.

A)Esva Üzerindeki Mutlak haklar

1)Mülkiyet

2)Mülkiyet dışında kalan ayni haklar:Sınırlı ayni haklar denilen bu kategoride bir fert diğer bir kişiye ait mal üzerinde içeriği belli mülkiyet dışında bir ayni hak kullanır.Başkasına ait mallar üzerindeki bu haklar da kendi içinde bazı gruplara ayrılır.

a)İrtifaklar:Arzi irtifaklarda mesela tarladan geçiş hakkı Ayrıca bide intifa hakkı var malı kullanma hakkı

b)İpotek: rehin hakkı nda rehin sınırlı ayni haktır.Rehin alan bu malı kullanamaz

B)Şahıs Üzerindeki Mutlak Haklar

Kocanın karısı üzerindeki hakları mesela

2)NISBİ HAKLAR

Ayni Haklar ile Nispi Haklar Arasında Farklar

Ø Ayni haklar kanunla tayin edilmiştir.Nispi haklar ise akit serbestisindedir.

Ø Ayni haklar herkese karşı ileri sürülür.Nispi haklar ise borçluya karşı.

Ø Mutlak haklar herkes tarafından ihlal edilebilir. Nispi hakların ihlali ise ancak borçlusu tarafından mümkündür.

Ø Aynı hakların ihlalinde actio in rem şahsi hakların ihlalinde actio in personam

HAKLARIN KAZANILMASI VE KAYBEDİLMESİ

Hakların kazanılması aslen ve devren olur.

Aslen kazanım bir hakka konu olmamış mal yani sahipsiz mal söz konusudur.

Devren kazanımda ise bir hak devir işlemi ile önceden ait olduğu kişiden başka bir kişiye geçmektedir. Mesela denizden balık tutan adam balıkların aslen sahibidir sonra gidip onları sattığında alan adam devren iktisap sahibidir.

Devren iktisapta hakkın iktisabı devreden hak durumuna bağlıdır. Hiç kimse sahip olduğu haktan fazlasını başkasına devredemez. Fakat Bir taşının emin sıfatıyla zilyedinden o şey üzerinde iyi niyetle mülkiyet veya sınırlı aynı hak edinen kimsenin edinimi, zilyedin bu tür tasarruflarda bulunma yetkisi olmasa bile korunur.

Devren iktisap cüzi ve külli olmak üzere 2 ye ayrılır.

Cüzi halefiyet her hakkın hukuk düzenince şart koşulmuş şekilde bir kimseden diğerine geçişine denir. Örnek Mancipatio , traditio

Külli halefiyet bir mal varlığı aktif ve pasifiyle herhangi bir kimseden diğerine geçiyorsa külli intikalden söz edilir. Örnek Miras.

HAK EHLİYETİ

Her insanın hak ehliyeti vardır.

Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler.

Romada hak ehliyetine sahip olmak için persona olmak yetmezdi bunun yanında belli statülere sahip olmak gerekiyordu. Bu statüler;

Ø Status Libertatis (Hürriyet durumu)

Ø Civitatis (Vatandaşlık durumu)

Ø Familia (Aile durumu)

STATUS LIBERTATIS

İnsanlar hür ve köle olarak ayrılmaktadır. Hürlerde kendi içinde hür doğanlar ve azatlılar diye ayrılır. Roma da hür anadan doğan çocuk hürdür.

a) KÖLELİK

Sebepleri

Ø Doğum yoluyla Kölelik

Ø Savaş Esareti

Köleliğe götüren diğer haller ise borcunu ödememe vs...

Köleliğin Sona Erme Sebepleri

Ø Azat Etme

STATUS CIVITATIS

Seçme ve seçilme hakkı işlem yapma hakkı evlenme hakkı sadece Roma vatandaşlarına özgü idi.

Roma Vatandaşlığının Kazanılması

Ø Romalı ana babanın çocuğu Romalıdır.

Ø Köle azat edilirse vatandaşlık kazanır.

Ø Devlet yabancılara vatandaşlık tanıyabiliyordu.

Roma Vatandaşlığının Kaybedilmesi

Ø Özgürlüğün kaybı

Ø Sürgüne gönderilme

STATUS FAMILIAE

Sui İuris: Hiç kimsenin hakimiyeti altında olmayan erkek ve kadınlar

Alieni İuris: Hakimiyet altındaki kimseler.

Kısacası Roma hukukunda hak ehliyetine sahip olmak için hürriyet vatandaşlık ve aile statüsüne sahip olmak gerekir.

HAK EHLİYETİNİ KISITLAYAN HALLER

Ø Din (Hristiyan olanlar)

Ø Şerefsizlik

Ø Azatlık Durumu

Ø Sınıflar(Pleb-Patricii Süvari Senato gibi)

PATRIA POTESTAS(BABA HAKİMİYETİ)

Patria Potestas Altına Girmesi;

Ø Doğum

Ø Evlat Edinme

Ø Nesebin Düzeltilmesi

Sona Ermesi;

Ø Emancipatio(Hakimiyetten Çıkarma)(Oğlunu 3 kez satan babanın hakimiyeti biter)

VESAYET VE KAYYIMLIK

a)Vesayet

Ana babası olmayan korunmaya muhtaç çocuklara atanan görevliler.

1) Küçükler Üzerinde Vesayet

2)Kadınlar Üzerinde Vesayet

b)Kayyımlık

MADDE 403.- Vasi, vesayet altındaki küçüğün veya kısıtlının kişiliği ve malvarlığı ile ilgili bütün menfaatlerini korumak ve hukuki işlemlerde onu temsil etmekle yükümlüdür.

Kayyım, belirli işleri görmek veya malvarlığını yönetmek için atanır.

Bu Kanunun vasi hakkındaki hükümleri, aksi belirtilmiş olmadıkça kayyım hakkında da uygulanır

1)Akıl Hastaları Üzerinde Kayyımlık

2)Müsrifler Üzerinde Kayyımlık

3)Ergen Küçükler Üzerindeki Kayyımlık

FİİL EHLİYETİ

Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir.

Fiil ehliyetlerindeki eksiklikler vasi ve kayyım aracılığı ile tamamlanır.

7 yaşına kadar olan çocuklara ergen olmayan küçükler ve kadınlara vasi...

Müsriflere akıl hastalarına ve ergen küçüklere kayyım verilir.

Fiil Ehliyetini Etkileyen Unsurlar

Ø YAŞ: Ergen olmayan küçükler 7 yaş altı ve üstü diye ayrılır. 7 yaşına gelmemiş çocukların fiil ehliyeti hiç yoktur. Birde 7 yaşını aşmış fakat ergenlik çağına gelmemiş çocuklardır bunlar kısıtlı ehliyetlidir. Ergen küçükler yani 14-25 arası için de bu kişilerin aldatılma halinde korunmasını düzenledi.

Ø CİNSİYET: Kadınlar

Ø AKIL HASTALIĞI: Kayyım atanır hukuki işlemleri geçersizdir.

Ø İSRAF: Malvarlığını düşüncesizce harcama yapılırca ehliyeti kısıtlanır.

ROMA BORÇLAR HUKUKU BÖLÜMÜ

İfa Kavramı ve İfa Çesitleri

Dare: bir malın mülkiyetini nakletmeyi bir ayni hak tesis etmeyi ifade eder. Bir mal bizim olacak şekilde bize devredilirse dare söz konusudur.

Facere: Alacaklı yararına bir edimi yerine getirmektir. Örneğin bir elbise dikilmesi bir bina yapılması. Facere aynı zamanda bir şeyi yapmamak olarak ta belirtilebilir. Örneğin bir yerde inşaat yapmamayı borçlanmak

Praestare: Bir zararı ödeme yükümlülüğü altına girmektir. Yani bu bir garanti borcudur. Örneğin satıcı satılmış olan malı teslim etmek zorundadır buna dare denir. Bu malda bazı niteliklerin olduğunu belirtmek praestaredir. Örneğin malın kalitesi düşük çıktı burada bir Praestare borcu vardır.

Parça Borcu – Nevi Borcu

Parça borcu yeryüzünde tek olan belirli bir malın taahhüt edilmesidir. Eğer borçlunun vermekle yükümlü olduğu örneğin adem ağanın konağı Hayri'nin arabası Picasso'nun Guernica adlı tablosu hepsi parça borcudur.

Eğer borçlanılan mal geniş bir eşya kategorisi içinden her hangi bir miktar ise türünün özellikleri ile belli olan bir mal ise **nevi borcundan** bahsedilir.Örneğin 2 fiş şarap 100 adet yumurta 200 kg buğday 10 m kumaş vs...

Nevi borcu ile parça borcu arasındaki önem edimin imkansızlığı durumunda ortaya çıkar.Parça borcunun konusu borçlunun sorumlu olmadığı bir sebepten dolayı telef olursa borçlu borcundan kurtulur.Parça borcu o malın alacaklısı olan kimse zararına telef olur.Hasar alıcıya aittir.

Nevi borcu ise telef olmaz

Secimlik Borçlar

Borç ilişkilerinde iki veya daha fazla edim gösterilmişse bunlardan sadece birinin ifası gerekir.Borçlu bu 2 maldan birini vererek borcundan kurtulmuş olur.Seçimlik borçlarda seçim hakkı genellikle borçluya aittir.

Bölünebilen Borçlar – Bölünemeyen Borçlar

Eğer borç borcun bütünlüğü bozulmadan değeri azalmadan bölümlere ayrılarak ifa edilebiliyorsa borç bölünebilen bir borçtur.Aksi halde bölünemeyen borçtur.Genelde para borçları ve diğer misli mallara ilişkin borçlar bölünerek ifa edilir.

Mesela para veya 500 kg buğday bölünebilen borçlardır.Fakat araba bölünemeyen bir mal olmasına rağmen mülkiyet hisselere bölünebilir.

Facere borçları ise bölünemez.Yapmak yada yapmamak yükümlülüğü bölüm bölüm yerine getirilemez.

BORÇLUYA KARŞI ZORLAMA

1)Zorlamanın Niteliği

Gerektiği zaman alacaklı edimi zorlama sonucu elde edebilmelidir.Zaten her tam borcun esaslı bir unsuru da alacaklının borçlusuna karşı borcunu ifaya zorlamak için başvurduğu baskıdır.

Bu zorlama önce alacaklının borçlusuna karşı kullanabileceği dava hakkında kendini gösterir.Fakat hakimın vereceği kararla da alacaklı hakkını elde etmeyebilir.O zaman karar icraya konur ve borçluya karşı kullanılacak zor unsuru ortaya çıkar.

BORÇLUNUN SORUMLULUĞU

1)Kusursuz ve Kusurlu Sorumluluk Halleri

Kusursuz yani objektif sorumluluğunun gerçekleşmesi için sorumluluğu doğuran olayla zarar arasında sebep sonuç ilişkisinin varlığı gerekir.

Eğer borcunu ödemeyen borçlu ne olursa olsun mutlaka sorumlu tutulursa yani zararı telafi etmek zorunda kalırsa kusursuz sorumluluk ilkesi vardır.

Bu ilke sadece objektif olayları dikkate alır. Borçlu mesela bir malı geri vermekle veya teslim etmekle yükümlüdür. Eğer bu sonucu sağlamamışsa borcu ifa etmemiş demektir ve borçlu bunda sorumludur.

Kusura dayanan yani sübjektif sorumluluk ise borcun ifa edilmemesinin sübjektif sebeplerini araştırır. Buna göre borçlu sadece kusurlu ise (kast ve ihmal varsa) sorumlu tutulur. Dolayısıyla kusura dayanan sorumluluk ilkesi uygulanırsa zararı vermiş kişinin bir kusurunun bulunup bulunmadığını araştırmak ve kusuru olmadığı zaman da o kimseyi sorumlu tutmamak gerekir.

Kısaca kusuru varsa sorumlu olacak aksi takdirde borcu ödememekten doğan zararı tazmin etmeyecektir. Türk hukukunda da kusur ilkesi hakimdir.

Tabii günümüzde kusursuz sorumluluk ilkeleri de vardır. Bunlar ev başkanının sorumluluğu tehlike sorumluluğu vs...

Kusur Kavramı

Eğer borçlu borcunu ödememek için gerekli dikkati göstermemişse kusurludur. Mesela bir yere gitmek için ariyet aldığı (ücretsiz olarak alınan) arabayı geri iade etmemiş veya saklamak için kendisine verilen (vedia akdi) mücevherleri geri vermemiştir.

Kusur bazen ağır bazen hafif olabilir.

Fakat kusur içinde kasıtlı ve ihmal de vardır.

1) Kasıt

Kasıt borçlunun borcunu ifa etmemek için bilerek ve isteyerek hukuka aykırı olarak zarar verici bir sonucu istemesidir. Mesela bir kimse kasabaya gitmek için aldığı atı geri vermemek için bilerek öldürürse kasıt vardır.

Eğer borçlu isteyerek borcun ifasını imkansız hale getiriyorsa kasıttan sorumludur.

Bir kimse ariyet aldığı atı aç bırakarak ölmesine sebep olursa ya da bir kimse başkasının hayvanını veya kölesini çalarsa kasıt söz konusudur.

Borçlu kastından her zaman sorumludur. Aksi geçerli değildir.

2) İhmal

Kişi kendinden beklenen dikkat ve özeni göstermemişse gerekli tedbirleri almamışsa ihmal vardır. Kişi hareketlerinin nereye varacağını tahmin etmelidir. Örneğin bir düğünde takmak için ariyet olarak yüzük almak veya ariyet aldığı ata yem vermeyi unutmaması. Bunların hepsinde ihmal vardır.

İhmal ağır ve hafif olmak üzere 2'ye ayrılır.

a) Ağır İhmal

Ağır ihmal açıklanamaz ve affedilemez bir düşüncesizliktir. Dikkatsiz hatta ihmalkar bir kişinin yapmayacağı hatadır. O kadar ağırdır ki sanki bilerek yapılmıştır. Örneğin hasta bir köleyi tedavi ettirmeyen kişinin ağır ihmali vardır.

b) Hafif İhmal

Bu ise dikkatli bir insanın da gösterebileceği tedbirsizlik halidir. Normal seviye de dikkatli bir insanın alacağı tedbiri almamak muhafaza etmek için alınmış bir bisikleti apartman antresinde bırakmak hafif ihmaldir.

Cesitli Borclarda Sorumluluk

a) Kasıt Dolayısıyla Sorumluluk

Kasıtlı hareket eden kişi sorumludur. Aksi geçersizdir.

b) İhmal Dolayısıyla Sorumluluk

Hafif ihmal dolayısı ile sorumlu olmak demek herhangi bir kusur yani hafif ihmali varsa borçlu sorumlu olacak demektir. İhmali olup olmadığı da dürüst bir insan gibi hareket edip etmediğine göre tayin edilecektir. Buna ölçüt olarak kişinin kendi işinde gösterdiği ihtimam göz önüne alınır. Eğer bu ölçütte de dikkatsiz bir kişi olduğu ortaya çıkarsa kişi sorumlu olmaktan kurtulur.

BORÇLUNUN DAVRANIŞI DIŞINDAKİ SEBEPLER

a) Beklenmedik Olay

Beklenmedik halde kimse sorumlu olmaz. Beklenmedik olaylar bir insanın kolaylıkla öngöremeyeceği ihtimaller demektir. Bir kimsenin kusuru olmadan beklemediği bir olay yüzünden borcunu ifa edememesi mümkündür. Mesela bir kimse takmak için aldığı ariyet yüzük çalınmışsa ve yüzüğün korunması için gerekli ihtimamı göstermesine rağmen yüzük çalınmışsa bu durumda kusursuz sorumluluk ilkesi gereğince kişi sorumlu olur. Eğer kusurlu sorumluluk varsa sorumlu değildir.

Klasik devirde kişi beklenmedik olaylardan sorumlu idi.

b) Mücbir Sebep

Bazı durumlarda hiçbir insan gücüyle önlenemeyecek kadar kuvvetli önüne geçilmez olaylarla karşılaşılır. Bunların borçlunun davranışları ile ilgisi yoktur. Mesela deprem sel düşman işgali vs... Bu gibi hallerde mücbir sebep söz konusu olur. Bu hallerde zarardan doğan sorumluluğun borçluya yüklenmesine hiçbir suretle imkan yoktur.

ZARAR KAVRAMI VE TAZMİN EDİLMESİ

Zararı tazmin borçlarının sebepleri çok çeşitlidir. Borçlunun borcunu yerine getirmemesi (akit) bir kişinin diğerine zarar vermesi (haksız fiil) gibi. Borcun konusu ifa edilemiyorsa mesela mal telef olmuşsa borçlunun kusuru olması şartıyla yerine değeri tazmin edilir. Ariyet vedia veya rehin aldığı malı borçlu kaybetmiş veya satmışsa tazmin etme zorunda kalacaktır.

Mesela borçlu Tufan isimli yarış atını teslim etmek borcu akdin de iken bu at borçlunun kusuru yüzünden atı üçüncü kişiye satarak mülkiyetini devretmişse artık atı teslim ederek borcunu ifa etmek imkanı kalmamıştır. Atı vermemekle alacaklısına sebep olduğu zararı tazmin etmek zorundadır.

Zarar aynen veya nakden tazmin edilebilir.

Alacaklının Birlikte Kusuru

Bazen kusur karşılıklı olur. Zararın oluşmasında hem borçlu hem de alacaklının kusurlu olduğu haller bulunabilir. Mesela temizleyiciye gönderilen bir gömlekte altın kol düğmelerinin unutulması ve bunların kaybolması. Bu durumda Romalılara göre temizleyici tazminat ödemez. Günümüzde ise hakim takdir yetkisine göre indirir veya kaldırır.

Örneğin kuru temizlemeciye bırakılan ceketin düğmelerinin altın olduğu söylenmemişse ve düğmeler kaybolmuşsa burada zarar göreninde kusuru vardır.

Roma hukukunda alacaklının kendi ihmali ile borçlunun ihmali birleştiğinde bu iki ihmalin birbirine mahsup edilmesi gerekir.

ALACAĞIN VE BORCUN TEMLİKİ

Roma da aynı haklar mancipatio in iure cessio ve traditio muameleleri ile devredilirdi. Bir kimse alacağını başkasına devretmek isterse borçlusuna o borcu o kişiye vaat etmesini isterdi ve alacak temlik olurdu.

Bir borçlu borcunu devretmek isterse aynı borcu alacaklısına vaat etmesini isterdi.

1) Alacağın Temlik

Roma da alacak temlik edilirken borçluya soru sorulur o da evet sana ödemeyi kabul ediyorum derse alacak temlik olurdu. Günümüzden farklı olarak borçlu alacağın temlikinde söz sahibiydi.

2) Borcun Nakli

Buna dair günümüzde BK 195-196 maddeleri geçerlidir. Fakat roma da borcun nakli için yine aynı sorular soruluyordu.

BORCLARIN SONA ERME SEBEPLERİ

1) İfa

İfa ile borç sona erer.

İfa kural olarak borçlu tarafından yapılır.Eğer alacaklının bir menfaati yoksa üçüncü kişilerde bunu yerine getirebilir.

Borcun konusu başka türlü bir anlaşma yoksa tamamen ve bir defada ödenir.

İfa yerine gelince ifanın nerede yapılacağı genellikle anlaşma içerisinde belirlenir.Eğer çeşitli yerler gösterilmişse seçim borçluya aittir.(Bkz BK 89)

Temerrüt

Temerrüt (mora) borcun ifasının taraflardan birinin alacaklının veya borçlunun kusuru yüzünden gecikmesidir.Temerrüdün bulunması için borcun muaccel olması gerekir.

1)Borçlunun temerrüdü

Borçlunun temerrüdü için borcunu zamanında ifa etmemesi gerekir.Borçluyu temerrüde düşürmek için ihtar gerekir.

Mütemerrit borçlu edim imkansız hale gelse bile borcu sona ermez.Roma hukukunda günümüzde olduğu gibi eğer temerrüt hali olmasa idi malın yine telef olacağı anlaşıyorsa borçlu borcundan kurtulur.(BK 119)

2)Alacaklının temerrüdü

Borçlunun borcunu ifa teklifi karşısında haklı bir sebep olmadan alacaklının ifayı kabul etmemesi halinde alacaklının temerrüdünden bahsedilir.Alacaklı alacağını almaktan kaçınırsa kendisi mütemerrit olur.Ancak borçlu borcundan kurtulmaz.Sadece sorumluluğu hafifler.Bu durumda mala zarar gelmesi halinde hasar alacaklıya aittir.

Bunların dışında alacaklının temerrüdü durumunda borçlu malı kamuya açık bir yere tevdi etmek imkanına sahipti ve bu da onu borcundan kurtarıyordu.

Bu şekilde alacaklı temerrütte iken borçlu ifada bulunarak borcundan kurtulabilir.Borç konusu resmi veya özel bir yere tevdi edilir.

3)İfa Yerine Temlik

Bazen borçlu alacaklının rızası ile borç konusu yerine başka bir konuyu yerine getirmekle de borcundan kurtulabilir.Borçlu borçlandığından başka bir şeyi vermek isterse mesela 700 TL yerine evindeki değerli tabloyu vermek isterse alacaklı buna zorlanamaz fakat alacaklı bunu kabul ederse borçlu borcundan kurtulur.

4)Yenileme (Novatio) (BK 133)

Yenileme eski bir hukuki ilişkinin yerini almak üzere yeni bir hukuki ilişki üzerinde anlaşmayı ifade eder.

Novatio eski borcu ortadan kaldırıp yeni bir borç yarattığı için sona eren eski borçla birlikte ona bağlı olan feri borçlar da sona erer.

5)İbra

İbra alacaklı ile borçlu arasında alacağı ortadan kaldırmak için yapılan bir anlaşmadır

Alacaklı ile borçlu borcun ödenmeyeceği konusunda anlaşılırsa borç hukuk açısından sona erer.Buna ibra denir yani alacaklı alacağından vazgeçerse borçlusunu ibra ederse borç ilişkisi sona erer.

6)Davanın Tespiti

7)Birleşme

Alacaklının hakkı ve borçlunun borcu aynı kişide birleştiği zaman borç sona erer.Alacaklılık ve borçluluk nitelikleri bir kişide birleşirse borç sona erer.

8)Takas (BK 139)

Takas iki kişi arasında karşılıklı borç ve alacak münasebetleri mevcut olduğu zaman karşılıklı talep haklarının birbirinden mahsup edilmesidir.

Örneğin Primus un aldığı ödünç para için Secundus a 5000€ borcu vardır.Secundusun ise teslim ettiği mallar için ona 4000€ borcu vardır.Şimidparanın taşınması sırasında bir tehlike olabilir bunun için daha düşük borcun sona ermesi olan takas ta secundusun borcu ortadan kalkar.primusun borcu da 1000€ iner.

Takas olması için borcun muaccel olması gerekir.Ayrıca tarafların aynı olması gerekir.Bunun dışında alacak konuları aynı neviden misli mallar olmalıdır.(Mesela her iki tarafın para borcu olmalıdır.

BORÇLARIN OLUŞUMU

1)SÖZLESMEDEN DOĞAN BORÇLAR

Akitler 4 gruba ayrılır;

a)Sözlü Akitler

Roma da şekil genellikle sözlü idi.Bizim hukukumuzda evlenme dışında sözlü akit yoktur.

b)Aynı Akitler

Bunların oluşumu için tarafların karşılıklı rızaları yeterli değildir.Rızadan başka bir malın verilmesi veya bir iş yapılması gerekir.

En eski aynı akit ödünç akdidir.

c)Yazılı Akitler

d)Rızai Akitler

Sadece tarafların rızası ile oluşup şekle ihtiyaç göstermeyen akitlerdir.Alım satım akdi kira akdi.

Yazılı ve sözlü akitler şekle tabi aynı ve rızai akitler ise şekle tabi değildirler.

Akitlerin Hükümleri

Burada şunu belirtelim stipulatio bugün Türk hukukunda olmayan bir sözlü akit modelidir.

AYNI AKİTLER

Aynı akitler tarafların rızalarına ihtiyaç gösterir.Dava edilebilmeleri için tarafların rızasına fiili bir olayın eklenmesine ihtiyaç olan borç akitleridir.Bu edimle borçlu aldığı edimi geriye vermek veya onun yerine başka bir edimde bulunmak taahhüdü altına girer.

Aynı akitlerin bir kısmı daha önce alınmış bir edimin geri verilmesini (ödünç ariyet veya rehin) kapsar bir kısmı ise önceki bir edim dolayısıyla karşı bir edimin yapılmasına yönelmiştir.

1)Ödünç Akdi

Ödünç akti bir kimsenin belirli miktarda misli eşyanın mülkiyetini aynı nevi veya aynı cinsten aynı miktarı iade borcu altına giren başka bir kimseye devri ile meydana gelir.

Ödünç karşılıksızdır.Faizsizdir.

Ticari alandaki ödünç önemli tutardaki paraya ilişkindi.bu kişi parasını kar amacıyla borç veriyordu ve buda daha karmaşık bir yapıya sahipti.Ödünç alan ilke olarak faizleri ödemek ve süre gibi geri verme şartlarını belirleme zorunda idi.

Aktin oluşması için tarafların rızası ve ödünç verilen malın nakli gerekir.Ödünçün konusunu misli mallar oluşturur ve nevi borcu doğar.Misli mallar tartı sayı ile belirlenen mallardır.Mal misli değilse borçtan söz edilemez.

Ödünç iktisadi açıdan kredi fikrini en iyi gerçekleştiren akittir.Günümüzde iş hayatında özellikle para ödünçleri büyük yer tutmaktadır.

Ödünç konusunun teslimi ile mülkiyet ödünç alana geçer.Demek ki ödünçü veren malın mülkiyetini devretmektedir ve bunu bir traditio ile yapar.

Ödücün konusu tüketilebilen mallardır. Bu bakımdan ödücü alan malı harcar ve tüketir. Nevi borcu doğar. Ödün alan onun yerine aynı miktar ve aynı kalitede bir mal verir.

2) Ariyet Akti

Ariyet akti ariyet verenin ücretsiz olarak yapılan anlaşmaya uygun kullanılması ve sonra geri vermesi için ariyet alana tüketilmeyecek ve sonra geri vermesi için ariyet alana tüketilmeyecek bir malı belirli bir süre için vermesidir. Bir kimsenin arkadaşına kışın giymesi için paltosunu okuması için kitabını vermesi ariyet örnekleridir.

Kullanma için para alınırsa ariyet değil kira akti olur. Halbuki bir kimse bir evini karşılık almadan arkadaşının oturmasına tahsis ederse bu ariyettir.

Ariyet malın ariyet alana devredildikten sonra tamamlanır.

Malın verilmesi ile yalnız elde bulundurma nakledildiğinden ariyet verenin malik olması şartı değildir. Ariyet akdinde tüketilmeyecek cinsten bir mal bir taşınır veya taşınmaz mal belirli bir şekilde kullanılmak için verilir.

Ücretsiz olması ariyet akdinin esaslı unsurudur. Ariyet alan malı anlaşma sınırları içinde kullanmak zorundadır. Çiftliğine gidip gelmek için aldığı bir atı sadece bu amaçla kullanabilir mesela başka bir tülkeye gidemez.

Ariyet akdinden doğan borç parça borcudur.

Ödünce ise nevi borcu doğar.

Ödünce malın mülkiyeti geçer.

Ödücün konusu misli eşyadır, daima nevi olarak tayin olunur.

Ariyetin konusu ise misli olmayan eşya ferdan belirlenen eşyadır. Kitap palto araba makine ariyetin konusudur. Hatta taşınmaz mallar da ariyete konu olabilir.

Ariyet ücretsizdir. Ariyet iyi niyet akdidir. Ödün tek taraflı bir akittir. Ariyet ise eksik iki taraflı akittir.

Ariyetten Doğan Borçlar ve Davalar

Ariyet akti eksik iki taraflı iyi niyet akdidir. Ariyet alan her zaman borç altına girer. Ariyet aktin de süre taraflarca kararlaştırılır. Ariyet alan aldığı malı geri veremiyorsa sorumludur ve kusuru olup olmadığı araştırılır. Ariyet alanın malı kullanırken kusuru ihmali veya herhangi bir becerisizliği söz konusu olmuşsa malın telef olmasından sorumludur.

Ariyet alan aldığı maldan anlaşma sınırları içinde yararlanır. Bu sınırlar içinde kullanmışsa o malın bozulmasından sorumlu değildir.

Fakat ariyet alan malı anlaşma dışında kullanırsa sorumluluğu artar. Mesela bir kişi ziyafette bulunmak üzere ariyet aldığı gümüş yemek takımlarını yolculukta yanına alırsa veya ariyet

aldığı malı rehin olarak verirse veya oturduğu köyde su taşımak için aldığı ata binerek uzun bir yolculuğa çıkmışsa bir saatlik yola gitmek için aldığı atı 2 gün götürmüşse atın ölmesinden sorumludur.

Ariyet verenin ise bazı hallerde sorumluluğu mümkündür. Mesela ariyet alanın ariyet mal üzerinde yaptığı fevkalade harcamaları tazmin etmek zorundadır.

Ariyet veren atın tekme attığını söylememişse ve at tekme atıp ariyet alana zarar vermişse ariyet veren bundan sorumludur.

Vedia Akti

Vedia akti bir taşınır malın ücretsiz olarak saklamak ve muhafaza etmek için başka bir kişiye verilmesiyle meydana gelir. Vedia alan da malı geri vermek borcu altına girer.

Burada da ariyette olduğu gibi aktin oluşumu için malın elde bulundurma nakli gereklidir.

Vedia akdinde muhafaza edilecek mal mülkiyeti nakledilmeden traditio ile verilir.

Vedianın konusunu yalnız taşınır eşya oluşturur. Bunun sebebi vedianın yalnız taşınır eşyayı korumak için doğmasıdır. Bir kimse tehlikeli bir çevrede taşınır bir malının güvenli korunmasını isterse o malı daha iyi koruyup tehlike geçtikten sonra geri vermesi için bir arkadaşına verebilir. Mücevher kıymetli eşya vedianın konusu olabilir.

Ücretsiz olması vedianın başlıca unsurudur.

Vediadan Doğan Borçlar ve Davalar

Vedia akti de eksik iki taraflı bir iyi niyet aktidir.

Vedia alan her zaman borçludur.

Vedia'dan doğan borç parça borcudur. Malda artış meydana gelirse onları da iade etmek zorundadır.

Vedia alan aldığı malı geri vermezse hırsız gibi 2 katını öder. Vedia alan verenin rızası olmadan malı kullanırsa kullanma hırsızlığı işlenmiş olur.

Vedia veren ayrıca vedia alanın mala yaptığı zorunlu ve faydalı masrafları da ödemek zorundadır.

Rehin akti

Rehin akti ile borçlu veya üçüncü kişi borca teminat olmak üzere taşınır veya taşınmaz bir malın zilyetliğini alacaklıya nakleder. Amacı bir borcun ifasını garanti etmek için bir malın alacaklıya verilmesidir. Alacaklı da malı muhafaza ve borcun sona ermesi halinde iade etmek borcu altına girer rehini alan alacaklı borç ödenmezse rehini satmak ve satış bedeli üzerinden alacağını elde etmek hakkına sahiptir. Rehini akti ile malı almış olan malın zilyedi olur.

Bir kimse bazı mallarını borcuna teminat olarak göstermek isterse fakat elinden çıkarmak istemezse rehin anlaşması yapması gerekir ve burada rehin hakkı (ipotek) anlaşması söz konusu olur.

Rehin anlaşması bir aynı hak temin eder ve bu anlaşmanın meydana gelmesi için gösterilen rehinin teslim edilmesi şart değildir. Bu taşınır veya taşınmaz üzerinde de o mal alacaklıya teslim edilmeden rehin hakkı tesis edilir.

Rehinli malı verenin devretme yetkisine sahip olması gerekir.

Rehin anlaşması veya ipotek hiçbir şekle uyma zorunluluğu olmadan anlaşma ile meydana gelir.

Rehin tesis edilirken vade sonunda tatmin edilmeyen alacaklının mala malik olacağı kaydı yahut malı satıp semen üzerinden alacağını alarak geri kalanını borçluya iade edeceği şartı konurdu.

Rehinden Doğan Borçlar ve Alacaklar

Rehin alan daima borçludur. Malı kullanamaz. İyi muhafaza etmeye mecburdur.

Rehinden parça borcu doğar.

Aksi kararlaştırılmamışsa rehinli alacaklı malı kullanamazdı.

Rehinin Sona Ermesi

Rehinin normal sona erme sebebi temin etmekte olduğu borcun ödenmesidir. Fakat bu ödeme eğer kısmi ise rehinin tamamı devam eder.

Rehini alan alacaklı borç ödendiği zaman teminat olarak aldığı malı rehin verene iade etmek borcu altına girer.

Rehin konusunun teminat gösterilen malın telef olması ile sona ererdi.

Rehinli alacaklı sıfatı ile rehin konusu malın maliki olmak sıfatlarının bir tek şahısta birleşmeleri ile sona erer.

RIZAI AKİTLER

Karşılıklı idarelerin uyuşması yani karşı tarafa bir şey vermeden varılan irade uyuşmasından consensus'dan borç doğmasının kabulü Roma hukuk hayatında bir yeniliktir.

Rızai akitler alım satım kira iş istisna vekalet ve şirket akitlerinden oluşur.

1) Alım – Satım Akti

Alım satım akti para karşılığı bir malın el değiştirmesini öngören rızai akitlerdir.

Alım satım satıcının bir malı teslim etmeyi müşterisinin alıcısının satış bedeli olan bir miktar parayı vermeyi taahhüt ettiği bir akittir.

Alım satım akti mülkiyeti geçirmez. Satıcı satılan mal üzerindeki mülkiyeti alıcıya sağlamayı taahhüt eder.

2) Alım Satımın Oluşması ve Pey Akçesi

Alım satım akti 2 taraflıdır. Taraflardan birisinin daha önce bir edimde bulunması gerekmez.

Alım satım akit sadece tarafların rızaları ile oluşup şekle ihtiyaç göstermez. Rıza sözlü basit bir işaretle bildirilir.

Alım satım akti yapılıncaya kadar satıcıya bir miktar pey akçesi (kaparo) verilir.

Teslim alınan malın mülkiyetinin kazanılması için bedelin ödenmiş veya rehin kefalet gibi bir teminat verilmiş olması gerekir.

3) Satıcının Maldaki Maddi Ayıplardan Sorumluluğu

Maddi ayıp satılan maldaki eksikliklerdir. Yararlanmayı güçleştirir veya değerini azaltır.

Satıcı, alıcıya karşı herhangi bir surette bildirdiği niteliklerin satılarda bulunmaması sebebiyle sorumlu olduğu gibi, nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan, kullanım amacı bakımından değerini ve alıcının ondan beklediği faydaları ortadan kaldıran veya önemli ölçüde azaltan maddi, hukuki ya da ekonomik ayıpların bulunmasından da sorumlu olur.

Satıcı, bu ayıpların varlığını bilmeseydi onlardan sorumludur.

Satıcının satılanın ayıplarından sorumlu olduğu hâllerde alıcı, aşağıdaki seçimlik haklardan birini kullanabilir:

1. Satılanı geri vermeye hazır olduğunu bildirerek sözleşmeden dönme.
2. Satılanı alıkoyup ayıp oranında satış bedelinde indirim isteme.
3. Aşırı bir masrafı gerektirmediği takdirde, bütün masrafları satıcıya ait olmak üzere satılanın ücretsiz onarılmasını isteme.
4. İmkân varsa, satılanın ayıpsız bir benzeri ile değiştirilmesini isteme.

Satıcının Maldaki Hukuki Ayıplardan Sorumlu Tutulması

Hukuki ayıp malın hukuki durumunda mevcut olan bir düzensizlik yüzünden üçüncü kişinin o mal üzerinde bir ayni hak iddia etmesidir.

Eğer satıcının temin ettiği durumda yani hak durumunda bir bozukluk varsa o alım satımda bir hukuki ayıbın hakta ayıbın mevcut olduğu söylenir.

Hukuki ayıp şu şekilde somut hale gelir. Roma'da hiç kimse sahip olduğu haktan fazlasını başkasına devredemez kuralı vardır. Mesela bir malı ariyet olarak elinde bulunduran kimse malik olmadığı için onun mülkiyetini başkasına devredemez. Aksi halde malda hukuki ayıp olur.

Özetle satın ve devralınan mal üzerinde üçüncü şahıs bir ayni hak talebinde bulunabiliyorsa hukuki ayıp vardır. Mesela satıcı Vehbi üzerinde alacaklısı Cemal lehine bir ipotek tesis ettiği taşınmazı Emel'e satıyor ve mülkiyeti nakil muamelesini yapıyor. İpotek hakkı bir ayni hak olduğu için gereğinde Cemal artık alıcının malik olduğu o malı ipotek hakkını koruyan actio servana davasıyla satışa çıkarabilecek durumdadır. Bu halde de satılan mal üzerinde başkası lehine bir ayni hak tesis edilmiş bulunduğundan ortada bir hukuki ayıp mevcuttur.

Bu gibi hukuki ayıplardan satıcı sorumludur.

EN ÖNEMLİ İSİMSİZ AKİTLER

1) Trampa

Trampa belirli bir borç düşüncesinden malların karşılıklı değiş tokuş edildiği paranın kullanılmasından önceki devrede en ilkel devirdeki insanların ihtiyaçlarını karşılayan bir akittir. Alım satımdan farkı mala karşılık para değil başka bir mal verilmesidir.

Trampa akti taraflardan birinin ediminin konusu olan malın mülkiyetini devretmesi ile meydana gelir. Bu bakımdan trampa aynı bir akittir. Alım satım ile arasındaki fark da burada gelir.

Trampada ki borç mülkiyeti nakil borcudur.

2) İğreti Akti

Bu akitle taraflardan birisi ücretsiz olarak bir malın veya bir hakkın kullanılmasını verir, diğer taraf da veren istediği zaman malı iade eder veya kullanmaktan vazgeçerdi. Bunlar genellikle taşınmaz mallardır ve alan da o malın zilyetliğini elde ederdi.

3) Uzlaşma

Bu akit ile 2 taraf karşılıklı olarak bazı haklarından vazgeçerek aralarında mevcut bir ihtilafı ortadan kaldırmayı veya çıkacak bir ihtilafı önlerlerdi.